

Trekwaarnemingen aan de Bosporus

door: J.W. de Roëver en G.Oreel.

De trekwegen van de ooievaars en roofvogels door Zuid-Oost Europa komen samen in Europees Turkije. Dit wordt in het Zuid-Oosten begrensd door de Zee van Marmora en de Bosporus. Omdat roofvogels en ooievaars ("zweefvogels") gebruik maken van opstijgende lucht, zullen hun trekwegen zoveel mogelijk gaan langs plaatsen waar dit verschijnsel zich voordoet, b.v. dalen en kusten; bovendien begint de trek pas laat op de dag (10-11 uur), omdat eerst voldoende zonneschijn de luchtstijging moet veroorzaken. Hierdoor is Istanbul, gelegen waar de Bosporus in de Zee van Marmora uitkomt, een uitstekende plaats om trek waar te nemen. De trekroute gaat van W.N.W. naar O.Z.O., en steekt dus loodrecht over de Bosporus, de scheiding tussen Europa en Azië.

Begin September 1965 hebben wij ongeveer 10 dagen daar doorgebracht, waarvan wij de laatste 4 besteed hebben om trekwaarnemingen te doen. In Istanbul kregen we reeds een voorproefje hiervan, toen we tussen de Aya Sofia en de Blauwe Moskee enkele duizenden ooievaars heel laag over zagen komen: een prachtig gebeuren, dat ook andere toeristen opviel.

Die dag zagen we in totaal ± 9000 ooievaars, ± 500 wespddieven en ± 50 zwarte wouwen overtrekken.

Opvallende vogels in Istanbul waren:

alpengierzwaluwen, die tegen de avond in troepen van honderden exemplaren boven de stad vlogen en daar binnenshuis zelfs te horen waren; Turkse tortels en Senegal duiven (*streptopelia senegalensis*), een duif die wat kleur betreft het midden houdt tussen gewone tortels en Turkse tortels, effen roodbruin met blauwgrijze vleugels. Prof. Vocus vertelde, dat deze soort daar 75 jaar geleden is ingevoerd uit West-Afrika (een andere ondersoort komt tot Zuid-Turkije in het wild voor).

In de haven: kokmeeuwen, zwartkopmeeuwen, geelpootzilvermeeuwen, 1 juveniel dunbekmeeuw en Oost-mediterrane Noordse pijlstormvogels.

Boven de stad, om de minaretten (Istanbul telt 500 moskeeën) zwarte wouwen, waarvan het geluid (zilvermeeuwachtig) overal te horen was. Wij zagen jongen op een nest in een boom vlakbij de Blauwe Moskee.

Eén dag zijn wij naar Sile geweest, een badplaatsje in Klein-Azië aan de Zwarte Zee. Op een zandstrand bij een riviermonding zagen wij: 2 blauwe reigers, 4 ralreigers, 7 kleine zilverreigers, 1 grote zilverreiger, 2 ijsvogels, 10 kleine mantelmeeuwen, 2 adult + 2 juveniel dunbekmeeuwen en een scholekster.

Aan de overkant van de Bosporus zijn twee heuvels, een grote en een kleine, die vanuit Uskudar (het aziatische gedeelte van Istanbul) te bereiken zijn met een rammenlend, zeer langzaam rijdend, trammetje (lijn 11, prijs 12 cent).

Vier dagen zijn wij naar de kleine heuvel gegaan (de zuidelijkste van de twee heuvels). Van hier hadden wij een goed zicht over de Bosporus, Istanbul en de Zee van Marmora. Hoewel het uitzicht vanaf de grote heuvel mooier is (er gaat daarom zelfs een autoweg naar toe), konden we de trek toch beter waarnemen op de kleine heuvel, omdat bleek, dat de meeste vogels ten Zuiden van deze heuvel de kust volgden of er overheen kwamen.

De vogels vlogen in een breed gebied over, nu eens hier, dan weer daar, ook afhankelijk van de thermiek. Wij namen soms ook trek waar boven de grote heuvel. Met de kijker zag je, hoe de vogels uit de rook van Istanbul op kwamen dagen, ter hoogte van de Aya Sofia opschroefden om hoogte te winnen, naar je toe kwamen glijden, vlak voor je weer opschroefden en over je heen zweefden. Soms was de lucht voor en boven je gevuld met honderden wespddieven en zwarte wouwen. Bijzonder mooi waren troepen ooievaars, lange slierten van een paar duizend exemplaren. Op een gegeven moment is het midden van de troep aan het opschroeven, terwijl bovenaan de voorsten weer afglijden en onderaan de achtersten nog aan komen vliegen.

+ Büyük en Küçük Çamlıca + 250 m hoog

Hier volgt een lijstje van wat wij die 4 dagen tussen \pm 11 uur en \pm 4 uur hebben waargenomen:

	4/9	5/9	6/9	7/9
ooievaar			2200	11500
zarte ooievaar	2		8	4
wespendief	1	46	1350	1300
zwarte wouw	4	32	400	150
sperwer	1	2	35	20
Balkansperwer	2		3	4
buizerd	2	4	2	1
aasgier	2	10	10	5
kleine torenvalk		12		1
roodpootvalk ♀			1	
Sakervalk				1
rode wouw				1
steppenkiekendief ♂				1
slangenarend		11	12	
schreeuwarend		13	12	
bastaardarend		4	1	
keizerarend, juv,			1	
dwergarend		1	3	

Nog andere trekvogels waren;

een groep van \pm 100 alpengierzwaluwen, \pm 25 bijeneters, een kortteenleeuwerik, en een kruisbek, die plotseking voor ons in een boom kwam zitten.

De Balkansperwer (zwaarder gestreept, grijze wangen; ♀ met bruin op keel) konden wij alleen herkennen als de vogels zeer dichtbij vlogen; in twijfelgevallen hebben wij ze als sperwer genoteerd.

Ook tussen schreeuwarend en bastaardarend was het verschil niet altijd met zekerheid te zien; alleen bij juveniele exemplaren of als men de soorten gelijktijdig zag.

De dwergarenden (lichte fasen) vlogen altijd alleen; voorkant van ondervleugel en lichaam licht, punten en achterrand van vleugels donker, juist andersom als bij de meeste wespendieven en buizerden.

De slangenarend, met lange horizontaal gehouden gevingerde vleugels en brede kop, lijkt in de verte van onder wit met donkere kop en borst. De meeste exemplaren hadden een donkerder krop dan in de Vogelgids staat afgebeeld en waren van onder gevlekt met halvemaanvormige vlekjes. Wij hebben goed kunnen zien hoe variabel het verenkleed van de Wespendief kan zijn: van geheel donkere tot geheel lichte exemplaren met alle mogelijke tussenvormen.

Hoogtepunten waren de Sakervalk, die wij eerst van boven zagen en toen van onder, de juveniel keizerarend, die op bijna onze hoogte langs vloog, en één groep van 1 buizerd, 5 wespendieven; 1 aasgier, 1 slangenarend, 5 schreeuwarenden en 2 bastaardarenden.

Van de keizerarend zagen wij zeer mooi de ondervleugel: een lichte streep van de romp naar de lichtgekleurde polsvlek, waardoor een donkere rechthoek op de achterrand wordt uitgespaard (deze tekening is ook duidelijk te zien op de foto's van de keizerarend die een paar jaar geleden bij Ommen gezeten heeft, zie Limosa 37, 1964, plaat 4).

Op de heuvel zelf zaten kleine zwartkoppen, kleine klauwieren en boomvalken.

Wij hebben ongeveer 4000 roofvogels geteld in 18 soorten. Soms zag je met de kijker heel ver noordelijk of zuidelijk ook troepjes voorbij trekken, zodat wij lang niet alles hebben waargenomen, wat er die 4 dagen is langs gekomen. Zelf hebben we meer dan 22.000 ooievaars gezien, maar andere toeristen vertelden ons dat ze ook vaak grote groepen gezien hadden. In Nederland gaat het wel niet zo best met de ooievaars, in Zuid-Oost Europa doen ze het in ieder geval nog goed.

Ook op niet-trekdagen is er op de heuvel wel wat te beleven en je kunt er nog altijd zonnen ook. Werd het ons te warm, dan trokken wij ons in de schaduw terug, waar af en toe in het geboomte een hop of scharrelaar zich liet zien.

J.W. de Roever,
Keizersgracht 724,
Amsterdam.

G.Oreel,
Jozef Israëlskade 130 III
Amsterdam.

dR/vDr/JA

december 1965.